

**United States Holocaust Memorial Museum
Oral History Interview
Hungarian Witnesses Documentation
Project**

Kubik Istvánné Ványi Erzsébet

K: Jó napot kívánok.

I: Jó napot kívánok.

K: Legyen szíves elmondani a nevét.

I: Kubik Istvánné született Ványi Erzsébet vagyok.

K: Mikor született?

I: 1931. VI. hó 6-án.

K: Hol született?

I: Budapesten. VIII. kerületbe méghozzá.

K: Erzsí néni, hol élt a harmincas években Budapesten? Melyik részén?

I: Mindig a Hold utcába a postatakarékpénztárba laktunk, az édesapám ott volt altiszt, és édesanyám meg házfelügyelő volt. Ott éltünk.

K: Meddig laktak ebben a házban?

I: Haj, az=az valamikor- mikor is jött? a forradalom után volt, amikor hozták azt a- a: izét-rendeletet, hogy tanácsi lakásba kell, hogy menjünk, nem maradhatunk ott a hivatalos házba. Anyámat is nyugdíjazták volna má', édesapám meg meghalt.

K: Tehát '56-ig, tehát a háború alatt ott laktak. Ez a Hold utca-

I: -igen-

K: -hány szám?

I: Hold utca 4. volt, Postatakarékpénztár. A Magyar Nemzeti Bank mellett, a Szabadság térnél, na.

K: Laktak-e ott a környéken zsidók?

I: Hát hogyne! Hát nekem is volt osztálytársam nem egy, meg barátnóm is volt. Most a nem-nem emlékszem már úgy a nevekre, de azt tudom, hogy az is ott lakott az én barátnóm, de a Hold utca 15-be. És mi összejártunk.

K: Nevére nem emlékszik.

I: Nem tudom=nem tudom pontosan. Én a vezetékneveket különösen el szoktam felejteni, azt nem tudom úgy megjegyezni.

K: Név szerint esetleg-

I: -név szerint Zsuzsi volt. A- azt tudom, hogy Zsuzsinak hívták, és--és szőke hosszú hajú volt, copfja- két copfja, olyan jó vastag copfja volt, kettő. És egész a fenekéig ért le neki. Én is copfos voltam, csak énnekem vékonyabb szálú hajam volt, és nekem olyan kis kutyafark volt csak az egész. ((nevet))

K: Együtt jártak iskolába?

I: Nem=nem, én is máshova jártam, ő is máshova járt.

K: Melyik iskolába járt Erzsí néni?

I: Én a Szemere utcai polgáriba járt- elemibe és ugyanott volt polgári is, meg gimnázium is abba az iskolába.

K: Voltak ott zsidó osztálytársai?

I: Persze, hogy voltak, hogyne.

K: Kikre emlékszik esetleg?

I: Nem tudom, mondom, így a neveket nem tudom mondani. Én a- azzal már régen nem foglalkoztam. Nem is találkoztam velük soha, szóval nem jöttünk így össze. És hát elfelejtettem. Azt tudom, hogy Zsuzsi volt a neve.

K: Ott az osztályban hányan voltak zsidók az osztályból?

I: Többen. Hát nem=nem emlékszem vissza.

K: De a többség azért keresztény volt.

I: Persze=persze, de voltak zsidók, hogyne.

K: Arra emlékszik-e, hogy a harmincas években, mikor iskolába járt, '40-es évek elején a- az iskolában különbséget tettek-e zsidók és nem zsidók között, téma volt-e ez?

I: Én nem tudok ilyesmiről=én nem tudok. Nálunk nem volt az osztályba se ilyen hang, hogy zsidó, meg keresztény, nem beszéltünk soha ilyesmikről. Szóval én azért nekem=nekem nagyon furcsa ez a politika.

K: Hogy derült ki akkor, hogy az osztálytársaknak egy része zsidó volt?

I: Hát úgy, hogy ők máskor jártak hittanra, meg máshová. Hát én=én=énnekem nem is pap volt még eleinte, hanem egy hölgy, Matild néninek hív- na látja, ott se tudom a vezetéknevet, csak tudom, hogy Matild néninek hívták, aki pap helyett volt ott velünk és tanított, tartotta a hittanórákat. Meg számon kérte, hogy voltunk-e vasárnap templomba. Na, szóval ilyen dolgok voltak, de minden felekezeti, mindegyik külön hittanra járt, szóval nem együtt voltunk.

K: Hittanórán szóba került, hogy- hogy hova kerültek a zsidók?

I: Nem=nem=nem=nem, soha nem volt róla szó.

K: És órákon? Történelemórán, vagy magyar órán?

I: Arra sem emlékszem, nem emlékszem. Volt egy, azt hiszem egy zsidó tanárnőnk volt, ha jól emlékszem, számtant tanított, de arra is úgy emlékszem, hogy hogy is=hogy is hívták? Húha, Székely- Székely valamilyen né. Ott meg ezt tudom, és a keresztnévére nem emlékszem. Szóval ilyen dolgok vannak nálam.

K: Honnét tudta, hogy a Székelyné zsidó?

I: Hát honnan tudtam? Elsősorban öneki volt a nyakába egy nyaklánc és csillaggal volt. Tetszik tudni? És én kérdeztem tőle meg egyszer, hogy mi az a csillag, milyen csillag az. És akkor mondta, hogy az zsidó csillag. Innen tudom. Látja, erre emlékszem. Úgyhogy nem volt- én nem tudok olyat, hogy- hát hozzánk a hivatalból- anyám nagyon jól főzött, sült, főzött, hát ő valamikor uradalomba dolgozott, a sátoraljaújhelyi volt a anyukám, és ott uradalomba, mer árva lett, és akkor oda ment. Oda- ott foglalkoztatták őt, és most mit akartam ebből kihozni?

K: Jól főzött.

I: Nagyon jól főzött, meg sült, imádta mindenki, és volt, amikor házfelügyelők lettünk a takarékbá, akkor kérték az anyut, tisztviselők jöttek le, hogy nem-e főzne. Mer volt fönn menza, de nem ízlett nekik az a koszt. És hát ugye az a- nem sokan, kettő, vagy három kérte azt, hogy jöhetnének-e hozzánk be, nem úgy, hogy az anyu főzött, először ez nem így volt, hanem hogy önekik a cselédlány hordta ki az ebédet otthonról. Hogy nálunk fogyaszthatná el, ne ott fönn az irodába kelljen mindenki előtt ennie. Anyám mondta, természetes, nyugodtan, a szobába be lehet menni, leülni az asztalhoz és rendesen étkezni. Még=még arra is vigyázott az anyu, hogy amit ő főzött, a szag ne menjen oda be. ((nevet)) És közbe ők meg jöttek, és mindig- Ványi néni, mit főzött, olyan finom illata van. És akkor mondta anyám, mit főzött. És egyszer kértek kóst- voltak- szóval mindegyik voltak, hogy megkérte, hogy hadd kóstolja meg, kérhet-e egy kis kóstolót. És anyám adott. És akkor megkérdezték az anyut, hogy nem-e jöhetnének ők is lejárnának ide, befizetik az ebédet, és ők is nálunk ennének. És mondta anyám, hogy semmi kifogása ellene, természetes, jöjjenek.

K: És köztük voltak zsidók esetleg?

I: Hát persze=persze. Mondom, minálunk nem volt ilyesmi, hogy ez milyen vallású, vagy hogy van.

K: De ezt honnét tudta, hogy a tisztviselők között voltak zsidó származásúak?

I: Hát az lehetett tudni, az-

K: Hogyan?

I: Hát mit tudom én, hogy miből, de tudtuk, na. Nem tudom, hogy miből tudtuk, de tudtuk, hogy az az. És=és soha nem volt semmi baj. Illedelmesnek sokkal illedelmesebbek voltak, mint a keresztények, ezt viszont tudom=ezt viszont tudom. Igen. Szóval jó volt azért'---

K: Látott-e valamit Budapesten, ami ő: ugye azt jelezte, hogy a zsidókkal másképp bánnak, vagy a zsidókat bármilyen hátrány éri? Volt-e ennek valami jele gyerekkorában, vagy a háború első éveiben?

I: Amikor bevezették a sárga csillag-

K: -azt megelőzően=azt megelőzően-

I: -viselését-

K: -a sárga csillagot megelőzően-

I: Arról nem tudok, de a sárga csillagná' emlékszem, hogy sok incidenst láttam.

K: Még mielőtt arról beszélénk, voltak-e zsidó boltok ott a környéken?

I: Volt, hogyne, voltak a Schwartzék fűszerezsek, akkor volt egy Klein, aki rövidáruval kereskedett, voltak, hogyne.

K: Kik voltak még, kikre emlékszik esetleg?

I: Nem tudom-

K: Schwartz, Klein?

I: Ezekre emlékszem, mert ezeknél vásároltunk is.

K: A Hold utcai vásárcsarnok?

I: Igen-

K: -az is ott volt a közelben.

I: Igen, ott volt a Schwarz, ja és volt egy fűszeres kinn a csarnok épületébe, de az utcai fronton, kívülről, az meg Lusztig volt, na. Szóval ezekre emlékszem.

K: És emlékszik is a Kleinre, meg a Schwartzra, meg a Lusztigra? Emlékszik, hogy kik voltak ezek?

I: Hát, mindegyik fűszeres volt, mondom-

K: -de a-

I: -de=de hogy hívják- nekünk a Schwartzéknál például kiskönyvünk volt és abba vásároltunk, és akkor mindig, mikor az apu megkapta a fizetést, akkor ment az anyu és fizetett, akkor fizette ki. Erre is emlékszem, mert sokszor engem küldött az anyu a boltba ki, hogy menj, és hozzá ezt, vagy azt. És vittem a kis könyvecskét.

K: A boltjuddal lett valami a negyvenes évek elején, azt észrevették, esetleg bezárt, vagy más lett, más kezdett el ott árulni?

I: Hát, az=az olyan hogy hívják- oda ostrom után, akkor láttuk, mikor kitörték az üveget, a kirakatot-

K: -előtte nem-

I: -előtte nem. Akkor igen.

K: Látott-e korábban, tehát még a sárga csillag előtt antiszemita, vagy ilyen zsidóellenes plakátokat, vagy-

I: -nem-

K: -falfirkát-

I: -én ilyemit=ilyesmikkel nem is foglalkoztam-

K: -látott- voltak-

I: -mind gyerek nem. Soha, otthon se volt ilyesmikről szó, a családba se, úgyhogy-

K: -lehetett-e nyilasokat látni az utcán?

I: Hát azt lehetett.

K: Még a sárga csillag előtt is?

I: Igen=igen.

K: És ezek mit csináltak, ezek a nyilasok?

I: Hát jártak a zászlóval, énekeltek, meg-

K: Mit énekeltek?

I: Hát hogy mondjam, hát én nem tanultam meg tőlük a- a dalokat, csak tudom, hogy ilyen induló-szerű valamiket énekeltek. Nem tudom má'-

K: A zsidókról volt, hogy énekeltek valamit?

I: Nem=nem. Nem az- nem- szóval nem vallási téma volt. Ilyen- mint a levették, meg ezek a- ahogy mentek az utcán. Azok is énekeltek mindig, de nem vallási témát.

K: Az édesapja mit- mit mondott, mivel foglalkozott, mi volt a foglalkozása?

I: Apukámnak?

K: Igen.

I: A postatakarékpénztárba volt szak-altiszt.

K: És mit-

I: -bádogos és szerelő volt különben, víz- bá- víz, gőz, gáz, ez együtt volt.

K: De ezt csinálta a postán is, vagy ott mást- mit csinált ott szakaltisztként.

I: Ott is azért volt szakaltiszt, mer őneki kellett, ha valahol csap folyt, vagy dugulás volt, vagy mit tudom én, akkor az apu ment szerelni.

K: Akkor térjünk rá arra, hogy mi történt aztán 44-ben. Tehát azt kezdte el az előbb mondani, hogy ki kellett tűzniük a zsidóknak a sárga csillagot.

I: Igen=igen.

K: Mi változott meg akkor?

I: Hát, akkor kellemetlen volt, mer a=a kislány, aki barátnőm volt, az nem tudott- nem mert kijönni hozzánk, ugye, és akkor énnekem is az anyu mondta, vigyázz, óvatos légy, mert baj lehet belőle. Ezt mondta az anyu. És láttam is, mer volt, akit- hogy hívják, megütöttek, megverték, azért, mer hogy zsidóval szóba állt.

K: Mit látott?

I: Hát hogy pofozták, meg minden.

K: Ki?

I: Nyilasok, egyenruhás nyilasok. Az utcán megpofozták, hogy te zsidóbarát vagy, és minden, ott verték=ott verték pofon.

K: Ez ki volt, akit megpofoztak? Férfi, nő?

I: Hát mikor hogy, változó.

K: Több ilyen is volt?

I: Igen=igen. Több alkalommal láttam ilyesmit.

K: De zsidókat is pofoztak, vagy csak=vagy csak-

I: Nem, csak a=csak a keresztényt pofozták meg. A zsidókat csak úgy láttam, hogy a- a: lökdösték őket, mikor sorba lettek állítva, terelték őket az utcákon, és akkor lökdösték a sorba.

K: Ez mikor volt, amikor így a zsidókat sorba állítva terelték?

I: 44-be volt ez.

K: De akkor, amikor a sárga csillagot ki kellett tűzni, vagy egy kicsit később?

I: Későbbben, má' csillagot akkor nem viselték, akkor má' nem viselték. Akkor azt hiszem, már a gettó volt, amikor így csoportosan kísérték őket. Nem=nem vagyok benne száz százalékgig biztos, de úgy emlékszem, úgy rem- rémlik, hogy akkor volt ez má'.

K: Tehát a Zsuzsa akkor- Zsuzsi barátnője nem mert kijönni a házból.

I: Na és akkor mi biztattuk, hogy vegye le a csillagot, és majd amikor kimegyünk megint a utcára, hogy hazamenjen, akkor /visszavarrjuk/ ((*halkabban*)) és így=így barátkoztunk aztán sokáig még.

K: -hogyan lejtött-

I: -amíg gettóba nem vitték őket el-

K: Tehát lejtött az utcára sárga csillag nélkül-

I: -igen=igen, és akkor mondom-

K: -hány éves volt a Zsuzsi?

I: Hát velem egyidős volt, hány- 44- 31-be szület- olyan 13 éves, ugye?

K: Tehát ő is '31-es volt.

I: Igen=igen=igen.

K: És hova mentek játszani?

I: A Szabi térre ki, oda jártunk, vagy a Duna-partra mentünk le, de oda kevésbé, ritkábban mentünk le, mer azt már hallottam, látni nem láttam soha, hál istennek, de hallottam, hogy ott lőtték fejbe és lökték be a Dunába őket a nyilasok, ezt hallottam.

K: Mit játszottak a Szabadság téren, meg a Duna parton?

I: Hát volt a ugróiskola, nem tudom, tetszik-e ismerni, az olyan, mint a kereszt, olyan volt, fölül egy kocka, akkor jött a- egy mellrésznél három, négy, öt kocka, páratlan, középen egy, két szélén kettő-kettő, és akkor megin' a közepétől lefelé azt hiszem öt, vagy hat kocka volt. És akkor a- abba dobtunk be követ, és amelyik kockába megállt a kő, akkor úgy egy lábon ugráltunk. Mikor a közepéhez értünk, akkor kétfelé a lábunk, és akkor megin' az egyre, akkor megfordultunk és jöttünk visszafelé. És az=az volt, hogy aki ezt a kockát- szóval minden kockába bele kellett tudni dobni a követ. És akkor végeztünk az iskolával, ha mindet végig tudtuk dobni és járn.

K: És ezt akkor is csinálták, amikor már sárga csillagot kellett volna viselnie a Zsuzsinak.

I: Akkor is játszottunk, igen.

K: És Erzszi néni volt ott, a Zsuzsi, és még volt más is?

I: Hát volt a szomszéd lány, a kazánház gépkezelőjének a gyerekei, hát mi együtt voltunk.

K: Őket hogy hívták, emlékszik?

I: Csabai lányok voltak, két lány, ott is volt egy Erzszi, meg Magdus, meg az Öcsi, a kisöccsük. Három gyerek.

K: Zsuzsinak a szülei mivel foglalkoztak?

I: Ezt nem tudom. Én-

K: -lakásukban járt?

I: Igen=igen. Hát ő is járt mihozzánk, én is jártam föl őhozzájuk.

K: -és nagy lakásuk volt?

I: -de csak addig, amíg nem volt a zárt dolog, addig jártam föl.

K: Nagy lakásuk volt?

I: Azt hiszem, két szoba összkomfort volt.

K: Utcai, vagy udvari?

I: Utcai=utcai, Hold utcára volt az ablakuk nekik. Mer anyukája sokszor, mikor a Kiss Ernő utca az az ő házukkal pont szembe volt, a Szabi tért és a Hold utcát kötötte össze, nekünk a mellékapu a Kiss Ernő utcába volt, mi ott játszottunk, mer az egy rövid, kis utca, nem volt forgalom tkp., az a Nemzeti Bank és a takaréknál volt. És ott nagyon ritkán jöttek autók, vagy valami, és ott rajzoltuk az úttesten, mer a járdán haragudott a segéd-házfelügyelő, hogy neki azt takarítani kell, ugye. És akkor lementünk az úttestre, de hát ott nyugodtan lehetett, mer forgalom nem volt. Ott játszottunk és aztán így, mindig. Hol én uzsonnáztam náluk, hol a Zsuzsi énnálunk=minálunk, úgylá-

K: Zsuzsiék vallásosak voltak?

I: Azt hiszem, igen. És szerették a gyerekeket nagyon, nagy szerették.

K: Zsuzsinak volt testvére?

I: Igen, egy fiú.

K: Idősebb, vagy fiatalabb?

I: Azt hiszem, idősebb volt, de már a nevére nem emlékszem. Szóval engem a fiúk akkor nem érdekeltek. Én akkor csak babáztam rendszeresen, az volt a mindenem, meg a társasjáték, a Ne neved korán, meg az ilyesmikkel játszottunk, azzal szórakoztunk.

K: Azt mondta az előbb, hogy egy idő után zárt ház lett a Zsuzsiék háza-

I: -igen-

K: -az mit jelent?

I: Úgy, hogy nem járhattunk be mi, csak akik ott laktak, csak azok. Tehát így idegen nem mehetett be. A postás, meg a rendőrön kívül nem járt be senki.

K: Volt valami jelzés a ház falán?

I: Azt nem tudom, nem hiszem-

K: -az ajtón-

I: -de a kapun lehet, hogy volt.

K: Mi volt a kapun?

I: Azt nem tudom, de lehet, hogy volt valami jelzés, valami megkülönböztetés. Mer hát akkor=akkor nem kellett volna zárni a kaput.

K: Azt mondta ugye, elvileg hordania kellett volna a sárga csillagot-

I: -igen-

K: Arról beszéltek, miért kell a Zsuzsinak sárga csillagot hordania?

I: Hát azér, hogy zsidó, hogy megkülönböztessék.

K: Ezt mondta?

I: Igen=igen.

K: És hogy mondta?

I: Hát ezt muszáj, ez ki van adva utasításba, ezt nekik muszáj viselni.

K: És mit szólt ehhez a Zsuzsi?

I: Semmit. Mind gyerek, hát hogy védekezzünk, vagy mit=mit ellenkezzünk?

K: Emlékszel- emlékszik Erzsi néni, amikor=amikor meglátta, vagy amikor kiderült a- az, hogy a Zsuzsinak csillagot kell hordania? Tehát ez=ez egy ilyen váratlan dolog volt?

I: Nem, szóval mi elfogadtuk egymást mindig. Nem volt köztünk ilyesmi, hogy te zsidó, én meg katolikus, soha nem is beszélünk ilyesmiről. Mikor jött, hogy=hogy nem mer jönni, mert=mert hogy a csillaggal nem közlekedhet akármikor az utcán. És akkor mondtam, tudod mit? Vegyük le a csillagot a kapu alatt, nem látja senki azt, hogy levetted, hogy volt, vagy nem volt, kész. És majd ha jössz haza tőlünk, akkor otthon gyorsan fölvarrjuk, hogy ne legyen feltűnő, ha házbeli, vagy akárki meglát az utcán. Hát igen, terajta ott a csillag és kész. Szóval nem: mi nem csináltunk ebből ügyet.

K: És mi volt akkor, amikor lezárták a házat és nem lehetett kimenni, akkor azt- arról hogy tudott Erzsi néni?

I: Sehogy. Nem tudtam érintkezni vele, nem, akkor már megszűnt az, hogy beszéljünk, vagy valami, mer fölkiabálni se tudtam volna, nem. Akkor meg én szorultam volna, hogyha kiabálok föl és ott beszélünk, hogy én tartom a kapcsolatot.

K: Őrizte valaki a házat, volt a ház előtt valaki?

I: Biztos volt=biztos, mer csak civil ruhások voltak. Szóval suttyomba ment az ilyesmi nagyon. És ezér soha nem tudta az ember, mikor ki áll mellette, tudja? Ez egy olyan bizonytalan, egy rossz érzés volt, hogy én mint gyerek, még engem is zavart, hogy jaj istenem, mi lesz most, vagy hogy. Nem=nem volt jó, nem szerettem ezt az időszakot. Meg egyáltalán, én az ostrom után se szerettem, semmikor se nem szerettem ezeket a dolgokat.

K: Tehát egy idő után nem lehetett bemenni a házba, és akkor honnét tudta azt- látta ezek után még a Zsuzsit valaha?

I: Nem. Nem, mer akkor ők is el lettek vive a- minek a mondják, na, gettóba.

K: Ezt látta?

I: Ezt nem láttam én, akkor nem lehetett kimenni az utcára. Azt mindig este, sötétbe vitték őket, akkor kísérték őket.

K: És akkor honnét tudja Erzsi néni, hogy elvitték őket a gettóba?

I: Hát onnan, hogy üres lett a ház. Nem lakott benne senki.

K: A házban csak zsidók laktak?

I: Igen=igen, össze lettek költöztetve.

K: Az mikor történt, hogy összeköltöztették?

I: Hát 44-be volt, hát nem tudom pontosan, hogy mikor.

K: -azt nem látta, amikor beköl-

I: Nem=nem. Én nem mászkáltam kinn, tetszi tudni? Elsősorba a sok belövéstől, attól is félttem, mer=mer csak fütyült és durr. De hogy honnan jönnek- meg mi- meddig megy, vagy hogyan, azt nem tudta az ember.

K: Tehát miután összeköltöztették a zsidókat a házba, azután nem jöhetett ki már a Zsuzsi, ugye?

I: Igen=igen=igen=igen.

K: És sokan- azt lehetett tudni, hogy sokan laknak benn a házban?

I: Hát, előtte is voltak ugye lakók benn, öelőttük, azok ki lettek költöztetve, ezek meg be lettek költöztetve. Hát nem tudom, hogy mennyi volt.

K: Erzsi néniék házában laktak korábban zsidók?

I: Nálunk a takaréknak az=az hivatalos épület volt, ott nem volt lakó, ott csak a házfelügyelő volt, a segéd-házfelügyelő volt, slussz passz, más nem lakott. A Szabadság tér felőli részen, mer az egy egész tömb volt, ott volt a Szabi téren volt a- a Szabadság tér 10-11., meg mellette az amerikai követség. És akkor jött a- azt hiszem Perczel Mór utca volt a másik, ami a Hold utcai csarnokkal szembe volt. Az az oldal, akkor a Hold utca, és a Kiss Ernő utca, ez a határ- ez határolta együtt a amerikai követséget, a--na- a Szabadság tér 10-11., ami a- a: postatakaréknak a az épületrésze volt, de a hivatali része, az a- csak a Hold utca felől, illetve három felől, mer a fél tömb az volt a postatakarékpénztár. És=és így nem tudom, hogy ott a- ott meg a izék- tisztviselők voltak, osztályvezetők kaptak lakást-

K: Ez hol volt, melyik házban?

I: A Szabadság tér felőli bejáraton, ott azon a részen, ott ezek voltak.

K: És ott laktak zsidók ezen a részen?

I: Ott lakott a (Lovag Kemsky) például, azt tudom, azér' tudom, mer engem kutyakorbáccsal ütött meg a fia egyszer, igen. Úgyhogy én azokra nagyon haragudtam, megmondom őszintén.

K: És miért ütötte meg Önt egy kutyakorbáccsal?

I: Hát azért csak, mert én magyar gyerek vagyok.

K: És ő milyen gyerek?

I: Hát mit tudom én, amerikai volt, angolul beszéltek a szüleikkel, nem magyarul. Ott voltak, a követséghez tartozott talán az apja volt esetleg valami beosztásba, mit tudom én, de kimondottan szemtelen kölyök volt, azt tudom, és=és ő mindig olyan durván beszélt az emberrel, meg meglökött, meg a kutyát akarta mindig rám uszítani. És én meg szerettem a kutyákat, mai napig is szeretem, nekem is volt három kutyám, úgyhogy én szerettem.

K: Említette korábban Erzsi néni, hogy látott meneteket, tehát látott olyan ember- látott olyat, hogy=hogy terelnek embereket-

I: -terelték a-

K: -hol=hol látta ezeket a-?

I: A Vilmos császár úton, meg a Hold utcába, keresztül, a Wekerle Sándor utca, a Bazilika felé, ki, Erzsébet tér fel, arrafelé vitték őket, vagyis hát terelték őket. Hogy aztán hova, azt nem tudom.

K: Hány ilyen menetet látott?

I: Nem tudom, nem számoltam.

K: De sokszor?

I: Többször volt, igen. És elég úgy, hogy nyolc ember volt azt hiszem egy sorba. Tömött, szóval nagy izé volt.

K: És ők kik voltak ezek az emberek, akiket tereltek?

I: Má' hogy értve?

K: Kik voltak ezek az emberek, akiket- akik a menetekben voltak? Ezek kik voltak?

I: Csak zsidók, hogy aztán kik, azt én nem tudom.

K: Honnét tudta, hogy zsidók?

I: Hát, mert ott volt a csillag rajtuk. Hát ott volt, ki volt tűzve a csillag, és láttam, hogy a nyilasok terelik őket, hát akkor az már csak az lehet.

K: Ez mikor lehetett? 44 melyik időszakában?

I: Má' úgy ősz fele volt.

K: És nyilasok terel- fegyveres nyilasok?

I: Nem tudom, fegyvert nem láttam, őszintén megmondom. Lehet, hogy volt náluk, de egyenruhába, karszalagosan voltak, azt tudom. Csizmába, ne- a=a- azt sokat láttam, hogy beléjük rúgtak-

K: -kik?

I: -megrúgták- a nyilasok a zsidókat. Menet közbe. Ne lógj ki a sorból, meg minden, és rugdalták őket. Ezt láttam. És anyám mindig figyelmeztetett, Bözsi, oda ne menj közéjük, ha ismerőst látsz! Mer ott maradsz a csoportba te is, terelnek téged is velük együtt. Szóval mindig- ne állj ott meg a járdán, és ne figyeljem őket, mer belöknek oda a sorba. Anyám mindig erre figyelmeztetett. Úgyhogy inkább a kapualjból néztem, hogy má' megin' terelnek, má' megin' egy másik csoport, és én sajnáltam őket, megmondom őszintén. Szerettem őket, énvelem jók voltak, nagyon szegényesen éltünk, hát mi öten voltunk testvérek. Az apu egyedül keresett ugye, az anyu abból a kis pénzből, ami=ami volt nekünk, abból főzőcskézett, úgyhogy egy-két tisztviselőt fogadott, hogy jöjjön ebédelni, és akkor azok fizettek valamit. De mondom, mi mások voltunk-

K: -mint?

I: Mint- hát: szerettük az embereket. Mi nem tudtunk olyanok lenni, az én anyám az- hát nem ismerte azt, hogy valaki éhezzen. Szóval ő mindig- akármilyen szűkösen voltunk, ugye ott volt a jegyrendszer, öt gyerek, abból három fiú. Hát annyit ettek, hogy az nem igaz. Hát anyámnak meg- leették a fejit- szívesebben, mer=mer mindig éhesek voltak. De azért mégis jutott tányér a gyere, üljél le velünk az asztalhoz. És ha én mentem a Zsuzsiékhoz föl, én is ugyanúgy meg voltam vendégelve és kínálva.

K: Emlékszik a Zsuzsinak- a Zsuzsi anyukájának a nevére, hogy hogy hívják?

I: Nem=nem.

K: Erzsi néni, visszatérve ezekre a menetekre. Tehát több ilyen menetet látott, nyilasok kísérték őket, akik hát akkor rugdosták. Miket mondtak ezeknek az embereknek?

I: Minden trágár szavakat.

K: Ezt fel tudja- ez nagyon fontos lenne, mert mi nem tudjuk, nem voltunk ott, erről nincsenek felvételek-

I: -aha-

K: -ha Ön el tud- vissza tud emlékezni, hogy pontosan miket mondtak?

I: Kuttyák, meg mit tudom én. Szóval dögölnétek má' meg, meg ilyesmiket mondtak nekik. Állj be a sorba, mer föl- fölrúglak, meg ilyesmi, szóval ilyen durva szavakat mondtak nekik és lökdösték, meg rugdosták őket. Ez így volt sajnós. És mondom, anyu azért óvott engem, mer én sokszor elbógtam magam. Téged is be fognak egyszer oda lökni a sorba, aztán nézhetek, kereshetlek. Szóval félni kellett az ilyesmitől.

K: Kik voltak a menetben? Férfiak, nők-

I: Vegyesen. Gyerektől kezdve végig minden volt. Volt, aki családotól volt benn, volt, aki mit tudom én, csak a férfi, vagy csak a nő. Szóval nem tudom ezt így, nem tudom felsorolni, hogy most ki hogy mint. De volt, vegyes volt a tömeg. De tömeg volt, hosszú sor- nagyon- és mondom, nyolcan voltak legalább egy sorba, olyan széles volt a menet.

K: És mindig a nyilasok kísérték őket?

I: Azok, igen=igen.

K: És sok nyilas volt, aki kísérte őket?

I: Hát sok bizony, elég sűrűn voltak a- oldalakon, a menet két oldalán, a szélén mentek.

K: Látott olyat, hogy mondjuk valami a fegyverét is használta volna?

I: Nem, fegyver nem volt, nem használtak legalább is. Lőni nem lőttek, azt tudom.
K: Mások is nézték, mint=mint ahogy Erzszi néni nézte, volt, hogy mások, járókelők nézték a tömeget?
I: Inkább csak úgy menetelve, szóval ők is mentek a járdán, és akkor úgy oldalra úgy pislogtak, néztek. De meg nem álltak az emberek, csak én báméskodtam és azér' szólt, figyelmeztetett az anyu mindig.
K: És volt olyan, hogy=hogy valaki helyeselte, hogy elviszik őket, és hogy-
I: Nem tudok róla, nem. Nem, mer ahogy én ottan álltam, báméskodtam, nagyon sok megjegyzést hallottam, hogy szerencsétlenek, mit vétettek. Szóval ez a véleménynyilvánítás, de csendesen, halkán.
K: De olyan nem volt, hogy megérdemlik, vagy vigyék el őket?
I: Nem: nem=nem=nem. Együttérző volt inkább az a megjegyzés, inkább sajnálták. Hát én is, mint gyerek, hát mit tudtam én, hogy mi az, hogy zsidó. Én nem voltam az a- nem voltunk mi vallásosak, tetszik tudni? Vallá- hát keresztények voltunk, de hogy mondjam, nem bújtuk se a papokat, se semmi. Nem szerettük. A- édesapám református volt, a fiúk reformátusok lettek. Ez=e- ők együtt megegyeztek, mikor a házasságkötés volt. Ha lányok születnek, azok katolikusok, mer az anyu katolikus, szóval ennyi volt az, hogy más vallású, semmi többet nem foglalkoztunk ilyesmivel. Slussz, ez volt. A- nagyon sokat voltak így izék is, Lusztigék is, meg mindenki. Szerettek minket, mint vásárolót, hogy=hogy ott vásárolunk, meg minden, mindig kedveskedtek, karácsonykor, na, Ványi néni, adunk ezt, vagy azt a gyerekeknek jó lesz, tegye a fa alá. Na. Szóval ilyesmi volt. Mi=mi is jól jártunk, és ők is nyugodtak voltak, mer=mert mi nem bántottuk sohase őket, se szóval, semmivel se.
K: Kísérte ezt a- ezeket a meneteket egy darabon, vagy csak inkább megállt?
I: -nem-
K: -ment velük?
I: -csak ott az utcán, a mi utcánkba, ahogy láttam őket. Nem mentem én semerre se el. Különben se szerettem nagyon elmászkalni messzire az otthontól.
K: Azt látta-e, hogy esetleg a Duna felé viszik őket?
I: Azt nem láttam. Azt csak mindig hallottam, hogy megint volt egy sorozat a Duna-parton. Leadták a sorozatokat.
K: Ez mi volt?
I: Lövés. Kiállították a- hogy hívják szélére, a Duna-part szélére, oda a--nem tudom, hogy mondják azt. Ahol a lépcsőlejáró is van, meg ilyesmi, oda fölállították őket, bizonyos távolságra voltak egymástól, és akkor végigpásztázták.
K: Ezt nem látta, csak hallotta?
I: Ezt csak hallottam.
K: Tehát mit hallott? Tehát hogy hallotta a lövéseket?
I: Igen=igen.
K: Mikor voltak ezek a lövések, napközben, éjszaka?
I: Többször volt, nappal is volt=nappal is volt, éjszaka is volt.
K: -megint-
I: -több alkalommal-
K: 44-ben, ugye?
I: Igen=igen.
K: 44-nek melyik rész- idején?
I: Ősszel=ősszel. Ősszel volt, na.
K: És honnét tudta, hogy fölállították őket a Duna-partra és ott belőtték őket?
I: Mert ott volt a nyomuk.
K: Milyen nyom?

I: A lábnyom, a cipő, meg minden. Hát a cipőjük ott maradt, azt levették, le kellett venniük a lábukról a cipőt.

K: Ezt látta?

I: Ezt nem láttam, hanem ez ottmaradt a cipő.

K: De a levetett cipőket látta?

I: Igen=igen=igen, azt láttam.

K: Tehát lement a Duna-partra és látta a levetett cipőket?

I: Nem mentem le, oda már én akkor nem jártam le, a felső rakparton a kerítés, ahogy van végig a Duna-parton, én ott álltam és onnan láttam, néztem lefelé.

K: És mit látott?

I: Hát a cipősort végig a Duna-part szélén, na.

K: Melyik szakaszán a Duna-partnak?

I: A Lánchíd és a Margit-híd közötti részen. Nem a parlament előtt, hanem előbb, mer akkor még a- a hogy hívják volt a--előbb Mancsi-hídnak mondták azt hiszem, vagy valami ilyesmi volt, és=és azután jött a=a--parlamenti rész. És abba a szakaszba volt ottan. Ott volt egy ilyen ár- bástyaszerű a Duna-parton, egy zászlórúddal. Ünnepekkor szoktak oda fölhúzni zászlót, és addig- aközött a rész között, tehát a Lánchíd és a- a zászlórúd közötti részen. Ott=ott voltak fölállítva. És különben lehetett látni aztán később a=a kövezeten is, mer leapadt nagyon a Duna, és a- ahogy ráestek a kőre, ott véres volt, meg--nem- borzalmas látvány volt, na. Nem szerettem oda kimenni. Attól a perctől kezdve kerültem a Duna-partot. Borzalmas volt.

K: Tehát látta, hogy ott a köveken vérnyomokat-

I: -hogy oda estek le, igen.

K: Holttestet is látott?

I: Azt már nem, az már nem volt ott, csak a nyomokat, csak azt láttam-

K: -vérnyomokat?

I: Igen.

K: És mást mit látott még?

I: Különösebben nem figyeltem, csak mondom, hogy az annyira mellbe vágott engem, hogy azt mondtam, többet ide nem jövök. Sokáig nem is tudtam menni, pedig én még a- Budára is átúsztam a Dunán ott a Lánchídnál. És akkor fölmentem, fölgyalogoltam Budán a Margit-hídig, és ott megint beugrottam a Dunába, és csurogtam vissza át, a pesti oldalra. Sokszor megcsináltam, így aztán mondták is, mér nem megyek el úszni egyesületbe. És aztán elmentem 45-be, 46-ba, igen, elmentem az Újpestbe kerültem és ott úsztam, öt évig versenyeztem.

K: Erzsi néni mikor úszta át a Dunát így? Mikor volt ez, hogy így átúszta a Dunát?

I: Az '46- 47-be=47-be.

K: Úszott így át a Dunán?

I: Igen.

K: De nem akkor, nem a háború előtt volt?

I: Nem: nem=nem=nem=nem.

K: Később.

I: Igen.

K: De akkor ez már azután volt, hogy látta, hogy ott a maradványokat-

I: Persze=persze. Hát akkor be se mentem volna a vízbe, dehogy is. Borzalmas volt, na. Irtóztam a Dunától.

K: De azt mondja, hogy 46-ban, mindez 44-ben történt-

I: -igen=igen-

K: -lőtték oda az embereket. És azt mondja Erzsi néni, hogy 46-ban úszta át a Dunát.

I: Hát, azt hiszem, 46 volt. Ilyen---hát szóval nem tudom pontosan má' a=a hónapokat, éveket így meghatározni.

K: De a háború után volt.

I: De a háború után volt, igen=igen.

K: Milyen gyakran hallott- tehát ugye nem látta a- magát azt, hogy Dunába lövik a- a zsidókat, de hallotta a: a lövéseket.

I: Igen.

K: Milyen gyakran hallotta a lövéseket?

I: Hát: nem lehetett megállapítani, hogy melyik mi, mer ugye voltak a belövés is, és hát az=az robbanás ez is, robbanás az is, a fene tudja, hogy melyik volt, mikor, mit lőttek, vagy kik lőttek. Nem tudjuk, hát nem voltunk- nem jártunk ki az utcára. Veszélyes volt, mer még a=a szilánkoktól is féltünk, a robbanó aknákat, mikor lőtték. Hát volt úgy, hogy a föld-földszinti, magasföldszinti ablakon bement a- az akna, áttörte a padozatot, és a- alatta meg a mo- hogy hívják volt, a légópince, és=és ott robbant. Úgyhogy lenn a légópincébe kórház volt be- ő: szállásolva, és volt olyan, hogy egy katonát, sebesült katonát műteni akartak, be volt mosakodva az orvos, ott volt minden beöltözve, minden, fönn feküdt a műtőasztalon a katona, és berobb- belötte- átlőtték a=a mennyezetet, és ott robbant a- az akna, úgyhogy az egyik lábfejét rögtön le is vitte neki. Hát ilyen dolgok voltak, és meg a fejit, mer aztán a fejit azt tudom, hogy=hogy be=betették a köpenyébe csomagolták be, hóna alá tették a fejét, és úgy zárták össze a katonaköpenyt.

K: Ez hol volt, Erzsébet néni? Ez hol- melyik épületben volt?

I: A postatakarékpénztárba.

K: Az Önök épületében?

I: Minálunk, igen=igen, a mi légópincénkbe, úgyhogy mi nem is mentünk soha a légópincébe, mer nem mehettünk, oda mi nem mehettünk, de mi is ott lenn a szuterénba, egy szint voltunk a légópincébe, ott volt a lakásunk a szuterénba. És azért tudom ezt mind, mer ezt a katonát is kihozták az udvarra, mer nem tudták mindjárt eltemetni, ugye. Oda- ott volt becsomagolva és az udvaron, a pénztárteremnek a: padlózata alatt, lenn az udvaron, mer a fél udvar nyitva volt, a másik felet meg a pénztárterem foglalta el, zárta le. És=és oda vitték, oda tették be a halottakat. Nemcsak az volt, sok volt ottan. Aztán kezdték, mikor egy-egy ilyen légószünet volt, vagy lövöldözés megszűnt egy támadás, akkor rohantak ki katonák eltemetni a Szabadság térre őket, mer- meg a zsidókkal temették őket, azoknak kellett megásni a sírokat.

K: Azt látta?

I: Az lá- hát láttam- hát tudtam, hogy oda mennek, azt csinálják.

K: -milyen zsidók-

K: Hát ahogy elmentek az utcán előttünk, az ablak előtt, onnan tudom, hogy oda mentek ki.

K: Látott zsidók holttestét ott a környéken?

I: Azt nem láttam, zsidó csillaggal feküdni soha nem láttam. Katonákat, azt láttam sokat, azt láttam.

K: Erzsébet néni mesélte, hogy ugye voltak a testvérei.

I: Igen.

K: Volt, aki katona volt közöttük, vagy hogy volt? Elsorolná, hogy ki=ki- mit- mi volt=mi volt, mit csinált?

I: A legidősebb bátyám volt--akkor volt? nem háborúba került a bátyám, utána került valahogy katonasághoz. 20-ba született bátyám, 1920-ba. Nem tudom hány éves volt, fogalmam sincs má'.

K: Hát, ha 20-ba született, 44-ben 24 éves volt.

I:Na, akkor- de nem volt ő kinn a fronton, ott=ott nem járt a fronton.

K: Említette, hogy valamelyik testvére belépett a nyilas pártba.

I: Igen, a legidősebb bátyám, meg a középső. Mer- ja, a Gyurink, a középső bátyám, az a Szabó Gyula, vagy Szabó- Szabó Ernőnek hívták a=a főnökét, az a Bajcsy-Zsilinszky úton,

akkor még Vilmos császár út volt, a- ott volt az üzlete egy mezőgazdasági gépek, alkatrészek árulásával foglalkoztak. És a bátyámat a Szabó Ernő vette föl, mint tanonc, kereskedőtanoncnak. Úgy került hozzá, és én hordtam az ebédet a bátyámnak az üzletbe. Mindig emlékszem az üzletbe hátul ültünk le egy asztalhoz, és ott evett a Gyuri, mikor jöttem ki, már becsomagolva az edényeket, minden, akkor az e- a Szabó Ernő- az irodája az egyik oldal- kirakatnak egyik oldala mögött volt, ilyen üvegezett iroda, el volt kerítve az eladótértől. És akkor kopogott ki az ablakon, és intett, hogy menjek be. És mindig kaptam tíz fillért, húsz fillért, mindig kaptam tőle. És akkor megkérdezte, hogy mire fogom költeni, cukorkát veszek? Mondom nem. Hát mit? Mellettük a másik oldalukon volt egy ilyen- olyan üzlet, ahol bőröndöt is, szíjakat, meg=meg minden ilyen apróságokat, tárcákat, satöbbiket árultak, és akkor ott árultak izét is, na, hamar akartam mondani--játékokat, az is volt a kirakatba, babát, meg minden. És én mindig ott álltam és sóvárogva néztem, még végül egyszer egyik karácsonyra kaptam egy *ekkora* kaucsukbabát. Azt is ott vették, abba az üzletbe anyuék, és szóval mindig kinéztem ilyen picike kis babákat, agyagból, vagy miből voltak, kis görbelábú, meg cumi a szájába, imádtam nagyon. Mondom, rengeteget játszottam így, meg főzőcskeedényeket, kis sparhelt, meg ilyesmiket, igen. Mindig kinéztem, hogy most mire gyűjtök, melyiket fogom megvenni, és a Szabó Ernő meg mindig kérdezte, na, kis Erzszi, mi lesz, amire most gyűjtesz, mire gyűjtesz?

K: Erzszi néni, akkor tehát a Szabó Ernő is egy zsidó-

I: Persze, csak ő kikeresztelkedett, ezért marad meg az üzlete, nem vették el tőle.

K: És ő meddig tudott- tehát ő végig nyitva volt az üzlete, az ostrom alatt, vagy hogy volt az ő üzlet- mi történt az ő üzletével?

I: Hát azt hiszem, hogy végig volt, nem tudom már=nem tudom.

K: Tehát a testvére ott volt segéd?

I: Igen=igen, ott szabadult is föl- minden, úgyhogy nagyon becsbe volt tartva a Gyuri.

K: A Gyuri volt az, aki aztán nyilas- belépett a nyilas pártba.

I: Igen=igen.

K: És miért lépett ő be?

I: Azért, mert félt, hogy esetleg majd elviszik őt is. De nem vitték el se őt, se a Szabó Ernőt.

K: Miért vitték volna el a Gyurit?

I: Hát azért, hogy zsidónak ment dolgozni.

K: De honnét tudták, hogy a Szabó Ernő zsidó volt korábban?

I: Hát ne vicceljen, hát azt mindenki tudhatta, hogy ki a zsidó.

K: Honnét tudták?

I: Hát mit tudom én, de tudtuk, na. Az szájról-szájra ment, hogy ez is, meg az is, meg mit tudom én mi. Hát én nem tudom.

K: Mikor lépett be a Gyuri a pártba, azt lehet tudni?

I: Nem, nem is jártak föl a- izére, a gyülekezetbe sohase. Nem mentek föl.

K: És a másik bátyja is párttag volt?

I: Persze, de aztán azt behívták, elment katonának.

K: Őt hogy hívták?

I: -csak a Gyuri- a Laci. De a Gyurit, azt meg internálták, és a Szabó Ernő járta ki, hogy a Gyurinkat engedjék ki. Mer nem bántott senkit, ezt ő tudja igazolni, mer nála dolgozott. Na erre emlékszem, ilyesmikre, erre emlékszem.

K: És a Laci, őt elvitték katonának, és ő hol volt katona?

I: Ő- hát: nem tudom, nem tudom, hogy hol volt katona. Motorkerékpáros eligazító volt, hírvivő és eligazító, most már tudom.

K: Hol?

I: Hát valahol ott a mit tudom én, milyen út volt kint, Kőbánya felé, valahol-

K: -de Pesten maradt-

I: Pesten, igen, igen.

K: Volt nyílas egyenruhájuk a testvér-

I: Nem, nem=nem=nem.

K: Ők is mentek ilyen szolgálatra?

I: Nem. Sehol nem vett- nem vettek részt semmibe, csak a- a belépési nyilatkozatuk volt, semmi más nem volt. És a lánytestvére, ő is belépett?

I: Igen=igen, mer ő meg a hivatalba volt tisztviselő nálunk, ott a takarékba.

K: Hogy hívták a lánytestvérét, Erzszi néni?

I: Ványi Ilona, igen. És=és a- ő is=ő is tkp. azért lett, hogy nehogy kirúgják őt, azért ment oda pártba. És őt is, meg a=a bátyámat is a Szabó Ernő ho- váltotta ki, hozta ki onnan a internálótáborból. Én mind a kettőnek hordtam az ebédet, a kaját.

K: Hol voltak internálva?

I: Voltak a- hol a fenébe is voltak? Az tudom, hogy Budára is jártam át, sokfelé, hol ide, hol oda vitték őket.

K: Mennyi ideig voltak internálva?

I: Nyolc hónapig=nyolc hónapig voltak. A Gyuri az hamarabb szabadult, azután jött a nővérem. De mind a kettőt, mondom, a Szabó Ernő intézte el, tisztázta, hogy ő kezeskedik értük, hogy nem vettek semmibe se részt. Hát nem is vehettek, na. Szóval nem lehetett olyasmit csinálni.

K: Említette a múltkor Erzszi néni, hogy hallott nyilasokat énekelni, meneteltek, énekeltek. Arra emlékszik, hogy miket énekeltek?

I: Hát volt pedig, amikor hallottam és még vissza is tudtam emlékezni rá, igen--de most mindig csak a kommunista izék *((nevet))* jutna eszembe=fel proletárok, meg mit tudom én, mi a fene. Ezek voltak- az=az már elfelejtettem, nem nagyon dudorásztam én azt.

K: Látta őket menetelni, meg énekelni?

I: Hát persze, úgy verték a lábukkal a taktus, mint annak a rendje.

K: Hol=hol?

I: Az utcákon.

K: Budapesten?

I: Igen=igen, hát én csak Budapesten éltem.

K: A zsidókról énekeltek valamit?

I: Nem, én azt nem hallottam, nem. Ilyen=ilyen- hogy mondják, ki is volt, akit emlegettek név szerint, aki az énekükbe volt.

K: Szálasi?

I: Igen. /Éljen Szálasi, meg a pártja

Mert az a zsidókat ki nem állja

Egy rabbi, két rabbi

Megdöglött a főrabbi

Bátorság! Éljen Szálasi./ *((ritmososan-éneklő hangon))*

Na! Ezt tudom. Na!

K: El tudja énekelni, elnézést?

I: /Egy Cili, két Cili, megdöglött a főrabbi

Bátor-/ *((énekelve))* jaj- nem- összekeverem- egy cili, két cili-

K: Szálásival kezdődik, nem?

I: Nem--jaj, most-

K: -oké-

K: Kazettát cseréltünk, Erzszi néni, és most folytatnánk a beszélgetést.

I: Jó.

K: Ott tartottunk, hogy eszébe jutott ez a dal, amit a-

I: -igen-

K: -nyilasok énekeltek. Hogy most már nagyjából összeállt, hogy hogy szólt ez a dal.

I: Aha.

K: Esetleg el tetszik tudni énekelni nekünk még egyszer?

I: Na-

K: -hogyan is volt?

I: -hogyan kezdtem? Egy cili, két cili-

K: Nem, azt mondtuk, hogy Szálasi.

I: /Éljen a Szálasi, meg a pártja

Mert az a zsidókat/- nem jó, így nekem nem jó, magasabban kö' kezdenem-

/Éljen a Szálasi, meg a pártja

Mert az a zsidókat ki nem állja-

Egy cili, két cili

Megdöglött a főrabbi

Bátorság! Éljen Szálasi!/ ((énekel))

Így volt.

K: Jó. Köszönjük szépen. Mást énekeltem még ezek a=ezek a nyilasok?

I: Lehet, én nem tudom, nekem ez maradt meg a fülemben, vagy a fejemben.

K: Hogy milyen szlogeneket mondtak, miket=miket mondogattak, amikor=amikor- amikor vonultak.

I: Hát mindig ez volt, hogy éljen a Szálasi- éljen, mindig ez volt, amit kiabáltak. Éljen Szálasi.

K: És a zsidókról kiabáltak valamit, miközben meneteltek?

I: Azt nem hallottam, vagy nem=nem emlékszem rá, na.

K: Erzsébet néni, említette, hogy ki-kijárt a Duna-partra-

I: -igen-

K: -és látott ott cipőket.

I: Igen. Az alsó rakparton, a víz fölötti részen, ott, ott voltak sorba lerakva.

K: Ez egyszer fordult elő, vagy=vagy?

I: Egyszer láttam, egyszer, egy ilyen sorozat-valami után, akkor volt az, hogy oda kihajtották őket, és akkor volt egy sortűz, minden, és akkor=akkor láttam, utána ezt a maradványt.

K: Tehát azt is látta, hogy odahajtják őket?

I: Igen=igen.

K: Tehát látta a menetet?

I: Láttam a menetet, igen=igen, és aztán úgy-

K: -hol látta a menetet?

I: Fönn, a felső rakparton, a házaknál álltam. Ott a- hogy mondják azt- a Lánchídtól- most nem tudom melyik múzeum van ottan--valamelyik múzeum van-

K: Nem az akadémia?

I: Az akadémia, mer meg az Akadémia utca, most már igen, értem, rájöttem. És ott, azon a részen, ott volt. Az a- mondtam, az a bástyaszerűség, ami volt a Lánchíd mellett, vagyis előtt, ha északra jövünk, akkor előtte, a Lánchíd előtt volt, ha nem, akkor aluljárón át kellett jönni, és akkor úgy ott volt a bástya. És akkor onnan, mondom, onnan láttuk fönről.

K: Hol látta az embereket, az embereket, a menetet hol látta pontosan?

I: Hát jöttek ki az aluljárón keresztül. Lehet, hogy Budáról hajtották őket, nem tudom, azt nem tudom, csak egyszerre ott voltak a parton, az alsó rakparton, és ott sorakoztatták őket a Duna-part szélére.

K: A nyilasok?

I: Igen=igen.

K: És látta a sortűzet is?

I: Azt nem, azt már nem láthattam, mer föl lettünk onnan zavarva, el lettünk zavarva.

K: Kik zavarták el?

I: Hát a nyilasok?

K: Kikkel- ki volt ott=kivel volt ott Erzsí néni?

I: Gyerekekkel voltam, hát, mint afféle gyerek, kíváncsi volt, hogy most mi lesz, vagy mi történik. Semmi izé nem volt, nem volt velünk felnőtt.

K: Ez=ez reggel, este, délben volt, vagy- nap melyik szakában volt?

I: Inkább olyan délután, késő délután volt ez.

K: És télen, vagy ősszel?

I: Nem volt hó, hó az nem volt, az biztos. Akkor inkább ősz- ősz felé volt ez.

K: Hány embert látott?

I: Hát azt nem tudom.

K: Körülbelül- mekkora-

I: Sok volt=sok volt, mondom, hosszú, széles sorokba lettek hajtva, és akko' mindig egy sor a partra, és akkor hallottuk a sortüzet.

K: És itt férfiak voltak, nők, gyerekek?

I: Minden, vegyesen volt, minden volt ott.

K: És hol=hol álltak, amikor a sortüzek voltak? Hol álltak?

I: Mi? Mondom, fönn voltunk először még a parton, akkor láttuk, hogy állították őket, mikor odaállították a partra, minket gyorsan letessékelték onnan, úgyhogy nem állhattunk tovább ott, csak hallottuk a hangokat.

K: És akkor több sortűz volt-

I: Igen=igen.

K: Mennyi volt?

I: A jó ég tudja már, én azt nem tudom. Hát ki számolja? Egy az mind gyerek honnan tudtam volna én azt, hogy főlszámoljam, hogy hányan vannak. Hát én azt nem tudhattam, hogy azt valaha is kérdezi tőlem, valaki. Nem foglal=nem foglalkoztam én ezzel, tudja? Én emberbarát voltam, én szerettem minden embert, aki engem nem bánt, azt én se bántom. Ez volt mindig. Anyám is arra nevelt, ne hagyd magad, ne kezdjél- ne kezdeményezzél, de ha bántanak, ne hagyd magad. Ez volt belém verve, hát mit csináljak, ezzel foglalkoztam.

K: És akkor ott beljebb mentek, a bará- a többi gyerekekkel-

I: -igen-

K: -ott fönn a-

I: -egyszer elpárologtunk onnan, mer a végén már kezdtünk idegesek lenni, hogy meddig fog ez még tartani. És akkor mentünk föl a Szabi térre játszani. Hát mit csináljunk? Hát gyerekek voltunk, hát ki a fene gondolta, hogy ez ilyen mocskos dolgok vannak.

K: Hallotta a lövéseket, és hallott=hallott sikolyokat, vagy kiabálást?

I: Azt nem hallottam=nem hallottam. A lövéseket hallottam, mer az hangos volt, azt hallottam.

K: De egy ideig ott maradtak a környéken, ott maradtak a Roosevel tén, vagy hol voltak? Valahol az Akadémia utcában?

I: -nem- a=a- hogy hívják- a hogy mondják a- az Alkotmány utca, vagy mi, oda-

K: Akadémia-

I: Akadémia utca, igen, oda mentünk föl, be a házak közé mentünk. Hát ott má' tompábban hallatszott a lövés, ugye, de a vízparton sokkal jobban, élesebb volt a hang.

K: Szóval a nyilasok kísérték őket, ezeket az embereket-

I: -igen-

K: És a nyilasok küldték el Erzsí néniéket is.

I: Igen=igen=igen=igen. Menjetek innen a francba, mit kerestek itt, meg minden. Velünk se szépen beszéltek.

K: Felnöttek voltak a környéken?

I: Hát, nagyon kevés. Egy-egy arra járó ember, vagy aki ott lakott a közelbe, és ment haza, olyasmi, de tömeg mondjuk nem volt.

K: Olyasmit láttak, hogy ezeknek az embereknek ott le kellett venniük az ruhájukat, vagy cipőjüket, ezt látta, vagy ezt már nem látta?

I: Azt nem láttam=azt nem láttam, mondom, én csak az otthagyt cipőket láttam.

K: De azt később látta.

I: Igen=igen.

K: Ezután az esemény után?

I: Akkor már senki nem volt a Duna-parton, csak a cipőket láttam és akkor mentünk mi arrafelé, hogy mi volt itt tkp. Ugye én=én azt a izét- a mézárást nem láttam, abból nem tudom, azt csak a hangokból ítélem meg.

K: Tudom Erzsi néni, hogy nem számolgtattott ott, de- meg=meg hát kisgyerek volt viszonylag-

I: -hát persze-

K: -de hogy meg tudja becsülni, hogy kb. két tucat ember volt, vagy=vagy ötven-

I: -sokan voltak=sokan, tömeg volt, na, azt tudom mondani. Olyan, mint egy felvonulásnak egy része, egy tömegcsoport, amikor vonulnak, mennek, akkora volt. Hát hogy aztán az hány főből állt, a jó ég tudja, nem tudom. Sokan voltak.

K: Említette, hogy korábban is látott már ilyen meneteket ott a Hold utca környékén.

I: Igen, mikor hajtották őket, mikor még a- a csillagos házak voltak, ahova össze voltak gyűjtve.

K: És korábban, amikor így hajtották őket ott a Hold utca környékén, akkor utána lehetséges, hogy akkor is a Duna-partra vitték őket?

I: Azt nem tudom.

K: Utána hallott ilyen lövéseket?

I: Nem. Nem=nem=nem=nem.

K: A Szabadság térről hallottak lövéseket?

I: Nem=nem.

K: Csak ezt, amikor ott volt a környéken.

I: Csak azt, amikor lent voltunk a Duna-parton, akkor=akkor hallottam és hát kénytelen voltam, aztán mert ott ácsorogtunk.

K: Hányan voltak ott gyerekek, akik ott ezt nézték?

I: Talán olyan hatan-heten, egypáran, ilyen kis kölykök, hát ott játszottunk a téren, és ott vettük észre, hogyan hajtják őket, és követtük őket.

K: Honnét hajtották, melyik irányból?

I: Alkotmány utca felől jöttek. És jöttek a Szabi tér felé, a Honvéd utcán keresztül. És úgy kanyarodtak le a Dunához, a Széchenyi utcán, ott kanyarodtak le a Dunához.

K: Köszönöm szépen, Erzsi néni, nagyon szépen köszönöm.

I: Nagyon szívesen. Hát amennyit tudok visszaemlé-